

יוצא לאור על ידי העמותה לחקר משפחות הורוביץ
בשיתוף בית התפוצות והמכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית

היכוננו לכנס השני

יום העיון השני של משפחות הורוביץ יתקיים בירושלים ביום רביעי, י' באלול תשנ"ב, 2 בספטמבר 1992, משעה 3 אחר-הצהרים ועד שבע בערב (1500-1900). האירוע יתקיים בבית אגרון, של אגודת העיתונאים, רח' הלל 37, מרחק הליכה מרחוב יפו ומבנין ג'נרלי. במקום נמצא מגרש חנייה מרווח.

בהמשך ליום העיון הראשון (שנתקיים באוניברסיטת תל-אביב בתוכה תשכ"ב, ראה פרטים בהמשך תגליון), נעסוק גם הפעם בתולדותיה של משפחת הורוביץ למן תור הזהב בספרד דרך השיקום בפראג ועד ימינו, יהיה זה, איפוא, אירוע נוסף לציון מלאת 500 שנה לגירוש ספרד, ועם זאת נצטרף אל החוגגים את שנת ירושלים, במלאת 25 שנים לאיחודה של עיר הנצח.

יום העיון ייפתח על ידי מר יצחק איש-הורביץ, יו"ר העמותה, והפרופ' יצחק הלברכט, יו"ר המכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית.

תוכנית יום העיון - בהנחיית אפרים אבא - תכלול את הרצאותיהם של -

- * ד"ר כרמי הורביץ, על רבנים מבית הורוביץ ותרומתם לעיצוב העולם היהודי במאה ה-16;
  - * דניאל אפיר, על משפחת הלוי הורוביץ - מגירונה לפראג;
  - * ד"ר אלימלך הורביץ, על השל"ה הקדוש, עלייתו מפראג לירושלים ותרונה;
  - * ד"ר תמר הורוביץ, על נגיד הבנק דוד הורוביץ, ממניחי היסוד לעצמאותה של ישראל;
  - * ראיונות עם בני הורוביץ על בית אבא.
- יוצגו גם שקופיות וסרט, וכן תערוכה של עצי משפחת הורוביץ לדורותיהם.

האולם של בית אגרון מכיל 300 מקומות ישיבה, ותינתן עדיפות לנרשמים מראש. ההרשמה המוקדמת תיעשה על ידי תשלום מראש של דמי ההשתתפות ביום העיון, בסך 20 שקל למשתתף, בכל סניף של בנק הדואר לזכות חשבון "עמותת הורוביץ", מס' חשבון 7376038. למשלמים מראש כאמור לעיל יישמר כרטיס כניסה עם בואם לכנס (רצוי להביא את הקבלה). כרטיסים נוספים ניתן יהיה לרכוש בקופת בית אגרון משעה 14:00 ביום הכנס, במידה וישארו מקומות פנויים. לבירורים בענין ההרשמה ניתן לפנות טלפונית אל גובר העמותה, מר יואל הורביץ, בטלפון 03-374345 בשעות לפני-הצהרים.

המעוניינים להציג את עץ המשפחה שלהם בתערוכה מתבקשים לשלוח עותק ממנו עד יום 20.8.92 אל גב' מירה חומסקי, מנהלת המחלקה לאירועים, בית התפוצות, רח' קלוזנר, תל-אביב או להביא את החומר אל בית אגרון ביום הכנס בשעה 14:00.

יום העיון הראשון

כ-300 בני הורוביץ ממקומות שונים בארץ נתכנסו ביום חמישי, ה' חנוכה תשנ"ב, ה-5 בדצמבר 1991, ליום עיון ראשון שערכה העמותה בתולדות משפחות הורוביץ. הכנס נתקיים באולם בר-שירה של אוניברסיטת תל-אביב, בשיתוף בית התפוצות והמכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית.

בירכו הפרופ' יצחק הלברכט, היוזם של הקמת העמותה, והגב' מירה חומסקי מבית התפוצות. במרכז הכנס עמדה הרצאתו של הפרופ' משה חלמיש מאוניברסיטת בר-אילן, על השל"ה - קורותיו ותורתו. תוכן ההרצאה, כמו גם תקציר ההרצאות האחרות, יודפסו אי"ה על ידי העמותה בשנתון שלה.

הרב מאיר הורוביץ, בנו של האדמו"ר מבוסטון, בירך על נרות החנוכה, הרשים את המשתתפים בפניני לשונו ("אנו מתכנסים ביום חמישי, נר חמישי של חנוכה, וה-5 לדצמבר, כיאה לבני הורוביץ"...). והוסיף כהנה וכהנה על גדולי הרבנים מבית הורוביץ באירופה. המנחה

- אפרים אבא לבית הורביץ - ריאיון את יו"ר העמותה, יצחק איש-הורביץ, על אודות ספר היוחסין של ענף משפחתו. צאצאי נחום הורביץ מכפר גלעדי באו בהרכב מלא, עם אם המשפחה, והציגו את ענפם באמצעות סרט וידיאו. דני אופיר הזמין את הצופים לטיול-שקופיות, בעקבות ראשוני המשפחה, מגירונה וטולידו שבספרד דרך פרובאנס הצרפתית ועד פראג ובוהמיה. בית התפוצות הציג את הסרט על ישראל לדורותיה.

הורביץ בתפוצות

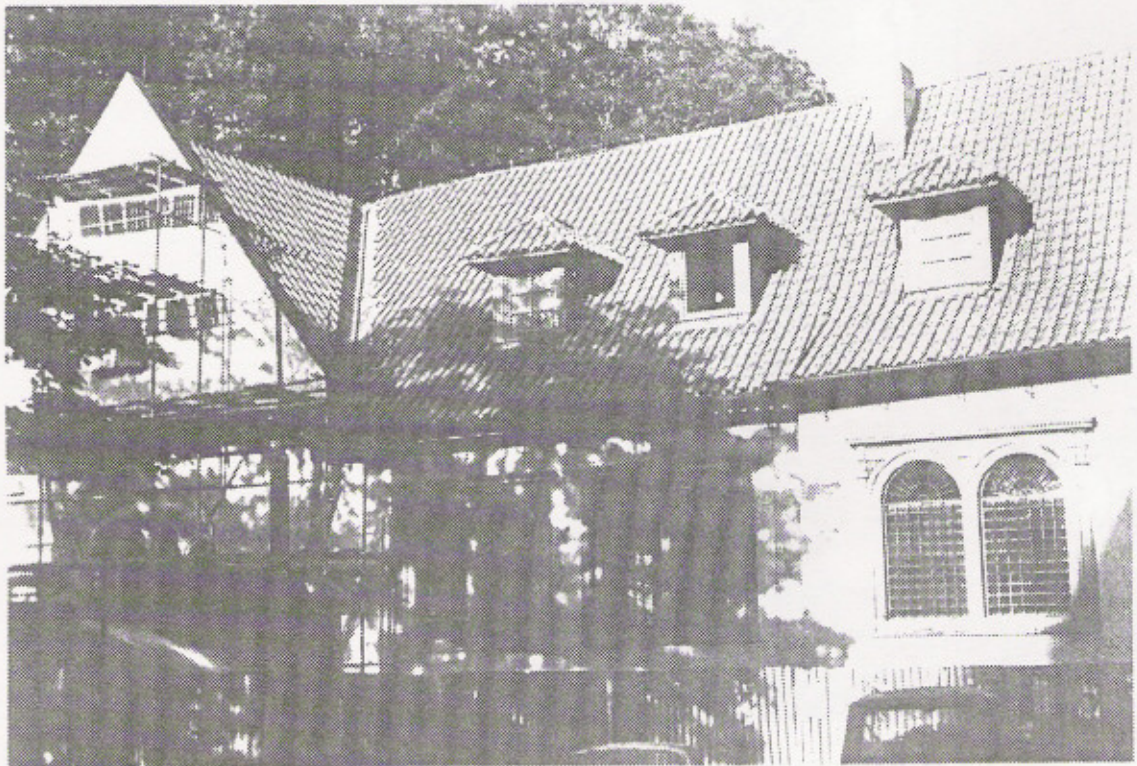
אגודת הורביץ-מרגרטן בארה"ב

במגמה לקיים בירושלים כנס עולמי של משפחות הורביץ, הצלחנו ליצור קשר עם אגודת הורביץ-מרגרטן שהוקמה בארה"ב לפני 65 שנים. אגודה זו מוציאה לאור ידיעון משפחתי 4-5 פעמים בשנה, והדפיסה עד כה 50 כרכים. בידיעון - מידע על שמחות במשפחות, הספדים על בני משפחה שהלכו לעולמם, קוראים כותבים על חוויות מיוחדות (כגון טיול לישראל) ועוד. הידיעון מופץ בקרב 467 משפחות ברחבי העולם, בעיקר בארה"ב, כולל 45 משפחות בישראל, רובם בירושלים ובקיבוצים. דמי החבר באגודה, כולל מגוי על הידיעון, הם 10 דולר למשפחה, 5 דולר ליחיד ותשלומים של 5-18 דולר עבור הודעות מיוחדות כגון שמחות במשפחה. לעמותה הנהלה ארצית בראשות נשיא, והם שוקלים עתה למנות נציגים אזריים. בשנת 1955 הוציאה האגודה לאור ספר מפורט של עץ המשפחה, לרבות תמונות של הורביצים לדורותיהם. עתה הם מכינים מהדורה חדשה ומעודכנת. בספטמבר 1991 נתקיים כנס של "שבט הורביץ-מרגרטן" בקליפורניה, מיפגש חברתי בסיגנון פיקניק. אגודת הורביץ-מרגרטן מאגדת את הצאצאים של יצחק בן יעקב הורביץ, יליד פולין 1797, אשר היגרו לאמריקה החל בשנת 1882 והקימו שם, בנישואין עם משפחת מרגרטן, בית-חרושת למצות. בשנת 1929 הדפיסו חוברת ראשונה עם רשימת בני המשפחה. יצוין כי מלבד הענף הזה מצויים בספרי הטלפון של ארה"ב עוד מאות אם לא אלפים של בני הורביץ מענפים אחרים.

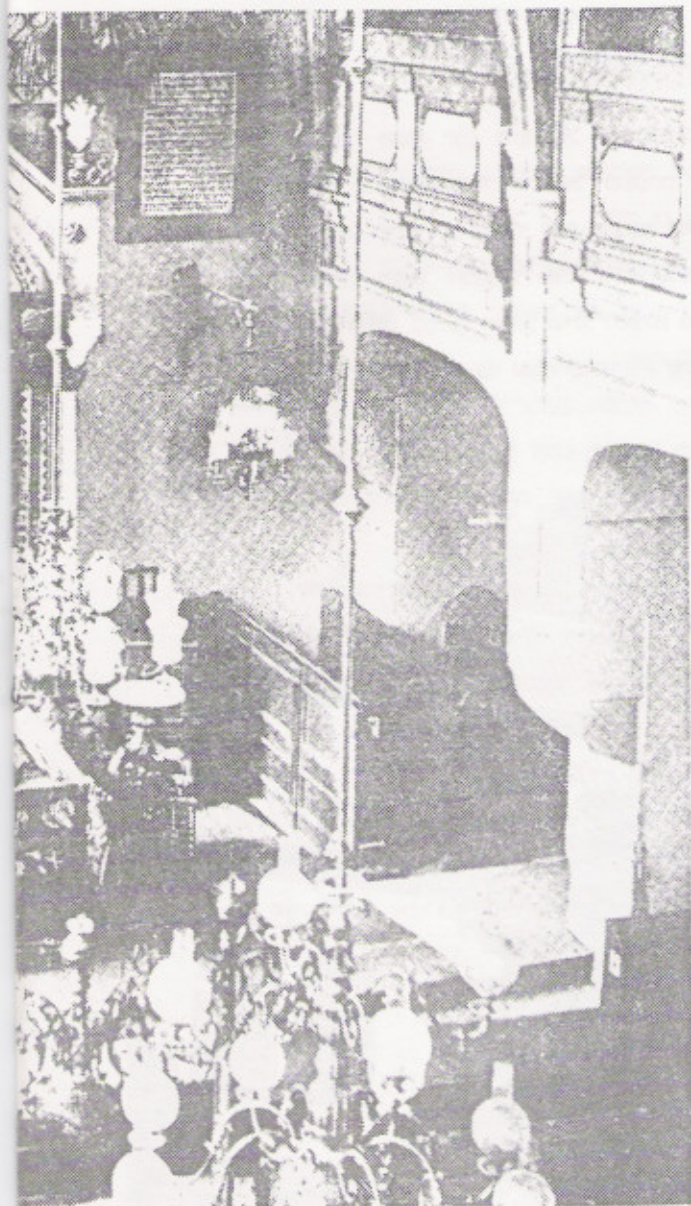
בית-הכנסת של משפחת הורביץ בפראג

פראג שובה את לב רואיה, ואת המבקר הישראלי - על אחת כמות. בית הקברות העתיק, במרכז של הרובע היהודי, נחשב אתר לאומי ומונומנט תיירותי מספר אחד בעיר העתיקה. רבים תוחבים פתקי-בקשות במצבת קברו של המהר"ל ויש המדליקים ליידה נרות-זכרון. עיריית פראג הציבה בחזית הבנין החדש שלה פסל רב-מידות של המהר"ל, ומולו - פסל של הגולם. העם הצ'כי רואה בשתי הדמויות הללו סמלים היסטוריים משל עצמו.

במקום השני, עת תקן של מונומנטים יהודיים תצ'כיים גם יחד, עומדים כשמונה בתי-כנסת ברובע היהודי. זה של משפחת הורביץ ("פנחס שול") היה הראשון שניבנה בעת-החדשה. קדמו לו שניים: בית-הכנסת הישן, מהמאה העשירית (בשנת 1867 פורק ועל אתרו הוקם הבנין המפואר של בית-הכנסת הספרדי). אחריו ניבנה ה"אלט-נוי שול", הישן-חדש; הוקם במאה ה-13, וגילו למעלה מ-700 שנה. בניו כמיבצר-זוטא, עם עזרת נשים משלושת עבריו. בעליית-גגו שמורים שרידיו של הגולם, למי שמאמין.

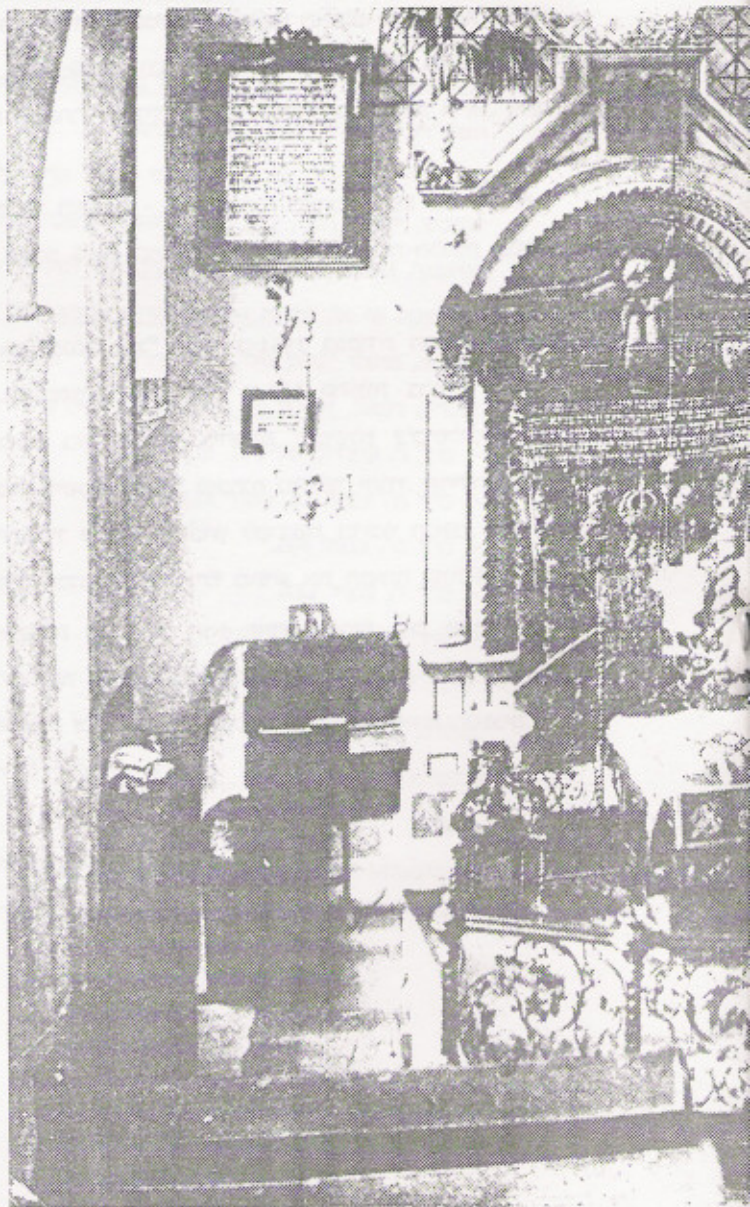

השלישי, בית הכנסת "פינחס שול", ניבנה על ידי משפחת חורביץ החל משנת 1492. כאשר אבי המשפחה, ר' ישעיהו הלוי איש-חורביץ הצליח להציל מספרד את משפחתו ואת רכשו, הוא קנה בדרום-מערב הגיטו בית-אחוזה רחב-מימדים, והקדיש אחד מחדריו לשמש בית-תפילה לו ולבני משפחתו. מחותנו, ר' עקיבא כ"ץ, תרם לבית-הכנסת פרוכת רקומה ומנורה בת 25 קנים. ר' ישעיהו נפטר בשנת רע"ד-1514 והשאיר אחריו שבעה בנים. בשנת 1519 חולקה האחוזה בין היורשים, והחלק בו נמצא בית-הכנסת ניתן לבנו של ר' ישעיהו -

אחרון משולם זלמן הלוי הורביץ. ההורביצים נעשו מעורבים בכל התחומים של חיי הקהילה. הם תמכו בבית-הדפוס היהודי שחוקם בפראג, תרמו הרבה לצדקה, קנו להם השפעה רבה בתוך הקהילה ואצל השליטים המקומיים. מטבע הדברים, כמו להם מקנאים ויריבים, אם מקרב הגויים ואם מבין ותיקי הקהילה היהודית ומנחיגיה. יום אחד בשנת רצ"ד-1534 הלשינו בפני המלך כי ר' אחרון

Interior of the Pinkas Shul, about 1915

משולם זלמן הורביץ בוגד בארצו. חייו היו בסכנה, והוא נדר נדר כי אם ייצא חי ושלם מן העליה - יקים בפראג בית-כנסת גדול ומפואר. הוא הצליח להוכיח את חפותו, יצא זכאי ובשנת רצ"ה-1535 החל לבנות באחוזתו בית-כנסת רחב-מידות בסגנון הרנסנס. אחיו פנחס השלים את המלאכה, וכעבור שנים נקרא הבית על שמו - "פנחס שול". בית-הכנסת הועמד לרשות הציבור - לתפילה, לאירועים חברתיים וכבית-ספר - וכאשר אהרון משולם זלמן הלך לעולמו (בשנת ש"ה-1544) השתדלו בניו והצליחו להוציא מראשי הקהילה תקנה שלפיה גבאי בית-הכנסת ימונה תמיד ממשפחת הורביץ.

הבנין מרשים ביופיו. תקרתו נבנתה בסגנון גותי מאוחר. הבימה הופנתה למזרח והספסלים ניצבו תחילה לאורך הקירות הצדדיים ופניהם אל מרכז האולם, בסגנון של יהדות ספרד. מתחת לבית-הכנסת הותקנה קומת-מרתף ובה חדרים ומיקווה-טהרה. גם באר-מים נחפרה מתחת לבנין. הבנין שירת את משפחת הורביץ והציבור לאורך כל המאה ה-16. יותר מאוחר הורחב, ונטפפה לו עזרת נשים.

היות וברובע היהודי - הנושק לנהר מולדבה - לא הותקנה מערכת ניקוז נאותה, הוצף הרובע מספר פעמים. לאחר ההצפה בשנת 1860 הגבירו את רצפתו של בית-הכנסת במטו וחי, כדי למנוע הצפות בעתיד.

כמו כל בתי-הכנסת בפראג, גם "פנחס שול" נסגר ב-1941 בפקודת הכובש הנאצי. לכאן הביאו הגרמנים רכוש יהודי ותשמישי-קדושה שגזלו מ-153 קהילות ברחבי בוחמיה ומורביה. לאחר המלחמה נחתם הסכם בין הקהילה היהודית וממשלת צ'כוסלובקיה כי בתי-הכנסת יועברו לידי הממשלה, כדי שישמשו לאחד שיפוצם מוזיאון יהודי. תחילה שיפצו את "פנחס שול", משום שנועד לו התפקיד לשמש יד-זכרון לקרבנות הדיכוי הנאצי. במהלך השיפוצים פינו את החול מתחת לרצפה המוגבהת ואז גילו מחדש את הקומה התת-קרקעית, הבאר ומיקווה-הטהרה. פנים בית-הכנסת עוצב אף הוא מחדש, והבית כולו מהווה חלק מתשלובת בתי הכנסת של פראג - המוזיאון הגדול בעולם לחפצי יודאיקה (פירויות, כלי-כסף, ספרים, כתבי-יד יהודיים וכדומה) שממשלת צ'כוסלובקיה הצליחה להציל מציפורני הנאצים.

ביבליוגרפיה של משפחת הורביץ

רשימה ראשונה

- איש הורוביץ, יצחק, משנת הלוי, כינס וסידר יצחק רפאל, מוסד הרב קוק.
- איש הורוביץ, צבי הלוי, תולדות משפחת הורוביץ, או אלעזר משה הלוי איש הורוביץ מקראקא.
- בנדיקט, בנימין זאב, מרכז התורה בפרובאנס, אסופת מאמרים, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשמ"ה, על זרחה הלוי בעל "המאור".
- גאנז י"ד, צמח דוד, (פרק על שתי שפטל בר' עקיבא הורוביץ, מחבר "שפע טל").
- הורביץ, ישעיה הלוי, עדן ציון, ירושלים, תשט"ז, על משפחת הורביץ.
- הורוביץ, אלעזר משה, ספר טוב עין, (ובו תולדות משפחת הורביץ).
- הורודצקי, ש' א', יהדות השכל ויהדות הרגש, כרך ב'. (פרק על שתי שפטל בן ר' עקיבא הורוביץ, מחבר "שפע טל", ועל אהרן בן ר' משה הלוי הורוביץ מסטרוסלא).
- הלפרין, רפאל, אטלס עץ חיים, הוצאת הקדוש רוח יעקב:
  - כרך ו', עמודים 96-101. עמוד 112.
  - כרך ח', עמוד 62, עמוד 122.
  - כרך ט', עמוד 204.
  - כרך י', עמוד 152.
  - כרך י"ב, עמודים 74-75.
- כהנא, ש' ז', ענף עץ אבות, תרס"ג.
- פעסיס, פ', עטרת הלויים, תרס"ב.
- פרומקין, א' ל', תולדות חכמי ירושלים, כרך א', תרפ"ח-תר"ץ, עמודים 146-158 (על השל"ה).
- פריעדבערג, ח' ד', תולדות משפחת הורביץ, אנטוורפן, תרפ"ה, 32 עמודים.
- שפירא, י.ל., משפחות עתיקות בישראל, הוצאת "חוליות", תל-אביב, תשמ"ב, פרקים 8,7,6.

נרשמנו אצל רשם העמותות במשרד הפנים

בחדש כסלו תשנ"ב, נובמבר 1991, נרשמנו כחוק במשרד הפנים, תחת השם "עמותת לחקר משפחות הורוביץ".

בפרק על מטרות העמותה הגדרנו:

1. קיום מחקרים על חלקן של משפחות הורוביץ בתולדות ישראל.
2. ניהול ימי-עיון וכנסים ארציים ובינלאומיים בנושאי המחקר של העמותה.
3. הוצאה-לאור של פרסומים על תולדות משפחות הורוביץ.

מייסדי העמותה, אשר שילמו כל אחד לקופת העמותה סכום כסף כ"מגייית יסוד", וחברי הוועד המנהל הם: פרופ' יצחק הלברכט, יו"ר המכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית; גב' מירה חומסקי, מנהלת המחלקה לאירועים בבית התפוצות; יצחק איש-הורביץ, יו"ר העמותה; יואל הורביץ, גזבר העמותה; דניאל אופיר, מזכיר העמותה; אפרים אבא, יואל אלוני, שולמית בר-אלי, שושנה ברנר, אברהם הורביץ, אפרים הורביץ, גבריאל הורביץ, יואל הורביץ, רוממתי-עזר הורביץ, ז'ול הורוביץ, יהושע הורוביץ, סיריל הורוביץ, הרב מאיר הורוויץ, אסתר מור-הורביץ, משה רגב, יהודית רוז, זהבה שחק - חברי הנהלת העמותה מצפון ועד נגב.

כתובת הנהלת העמותה היא: עמותת הורביץ, ע"י מחלקת האירועים, בית התפוצות, רח' קלוזנר, תל-אביב מיקוד 61392, טל: 03-6462171.

הנהלת העמותה קיימה עד כה 15 ישיבות, שבהן עיצבה את מבנה העמותה, תחומים ודרכים לעבודת העמותה, תוכניות לשני ימי-עיון, תוכנית לכנס עולמי של משפחות הורוביץ, קשר עם אגודת הורוביץ בארה"ב, ועוד.

הרשמת חברים תיפתח בקרוב

הפעילות היוזמה של העמותה - ימי-עיון, סיורים לימודיים, מתן מילגות למחקרים והוצאה-לאור של פרסומים בתולדות משפחת הורוביץ - מיועדת לחברי העמותה. אנו מצפים

כי בני הורוביץ לענפיהם ולדורותיהם יצטרפו כחברים לעמותה ויביעו בדרך זו את רצונם להעמיק דעת ולתת את ידם למחקר ולתודעה של תרומת בני הורוביץ לתקומת ישראל.

ההרשמה של חברים בעמותה לשנת תשנ"ג תחל ביום העיון הקרוב. דמי החבר יהיו - על פי החלטת הוועדה המכינה מיום 5.3.92 - בסך 25 ש"ח לשנה לבית-אב. חברי העמותה יקבלו תעודת-חבר ויהיו זכאים להשתתף באסיפה הכללית השנתית של חברי העמותה, לבחור ולהיבחר לוועד המנהל שלה. הרשמת חברים תיעשה גם באמצעות תשלום דמי-החבר השנתיים בבנק הדואר, לחשבון עמותת הורוביץ מס' 7376038. תעודות-החבר יישלחו בדואר עד חנוכה תשנ"ג.

מהפעולות של בית התפוצות

כנסי משפחות

- מזה שנים אחדות עוסקת מחלקת האירועים, בין השאר, בכנסי משפחות. השנה החלטנו להפוך את חנושא למוקד הפעילות וזאת בשל שתי סיבות:
1. ההתלבטות המתמשכת בשאלה כיצד מעבירים "זכרון לאומי". מצאנו שהמענה הטוב ביותר הוא באמצעות חיפוש השורשים וביקת הקשר האישי של הפרט לעברו.
  2. העשרת אוסף הצילומים של ארכיון בית התפוצות (שהינו ארכיון הצילומים היהודי הגדול ביותר מסוגו).
  3. העשרת המחשב של "דורות" - המרכז לרישום אילנות יוחסין בפרטי המשפחות.
- בשיתוף עם המכון לחקר מורשת המשפחה היהודית בראשותו של פרופ' יצחק הלברכט בנינו תכנית הנמצאת בימים אלה בהרצה ואגו מקויים שבעתיד תוכל להוות בסיס לכנסי משפחות נוספים.
- אחד השלבים בהכנת הכנסים הוא רישום המשפחה כ"עמותה" ובחירת ועד הפעולה. עמותת המשפחה בשיתוף עם "בית התפוצות" ו"המכון לחקר המשפחה היהודית" עורכים תחקיר על שורשי המשפחה, עברה ואילנות היוחסין שבה ובמהלך התחקיר אוספים חומר ויזואלי רב. חומר זה ישמש כבסיס לתערוכות, ספרים, סרטים ואלבומי משפחה.
- השנה אנו מציינים 500 שנה לגירוש ספרד ולכן בחרנו במשפחות אחדות שמוצאן מספרד: הורביץ, טולדו ושפרוט.

המחלקות בבית התפוצות הקשורות לכנסי המשפחות הן:

"דורות" - דיאגה אומר (מנהלת המרכז)

ארכיון הצילומים - רות פורטר (מנהלת הארכיון)

מחלקת אירועים - מירה חומסקי (מנהלת המחלקה)

המכון לחקר ולהוראת המורשת של המשפחה היהודית

המטרות והפעולות של המכון

המכון שם לעצמו כמטרה לחקור ולהנחיל לדורות ההמשך את המורשת של המשפחה היהודית על היבטיה ההיסטוריים, החברתיים, הדימוגרפיים, הפסיכולוגיים והחינוכיים.

המכון רואה במשפחה היהודית את הגורם המרכזי במאבק על שמירת הזהות היהודית ועל המשכיותו ההיסטורית-קיומית של העם היהודי. הוא שואף להביא לתודעתו של כל יהודי ויהודי באשר הוא את חשיבותן של המשפחה היהודית ומורשתה במאבק הזה.

המכון רואה בהכשרתה של המשפחה היהודית והדרכתה המתמדת והמתוכננת למילוי תפקידה אתגר חשוב, וישתף פעולה - למימוש מטרותיו - עם כל הארגונים והמוסדות היהודיים בארץ ובגולה שיביעו נכונותם לכך.

המכון נוסד על ידי הפרופ' יצחק הלברכט, ובחבר הנאמנים שלו מספר רב של מנהיגים ואנשי רוח יהודים המהארץ ומהתפוצות. בשנים האחרונות קיים המכון פעולות הסברה וקורסים לפעילים בתחום המשפחה, ועודד - בשיתוף בית התפוצות - הקמתן והפעלתן של עמותות משפחתיות.

הידוען לבני הורביץ - בטאון העמותה - מיועד לבני המשפחות

איש-הורביץ, גורביץ, הורביץ, הורובץ והורוויץ.

גליון זה נכתב ונערך על-ידי דניאל אופיר
